

ІНТЕГРАЦІЯ НОВИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОДІВ У МОВНУ КАРТИНУ СВІТУ УКРАЇНЦІВ

Катерина ДЮКАР

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови*

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, м. Харків

ORCID: 0000-0001-5364-1985

kateryna.dukar@karazin.ua

Олеся ПОНОМАРЕНКО

*студентка бакалаврського рівня філологічного факультету
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

майдан Свободи, 4, м. Харків

ORCID: 0009-0008-5399-8237

ponomarenko.olesia.oleksiivna@gmail.com

У статті досліджено проблему закритості/відкритості класів лінгвокультурам. Установлено тенденцію до поповнення мовно-культурного простору новими лінгвокультурами. Ключовими джерелами лінгвокультурних одиниць, що виникли протягом останніх ста років, визначено народну мову та соціально-культурне тло. Хронологічно у розвідці представлено періоди від давнини до сучасності. Здійснено семантико-тематичну класифікацію одиниць на підставі їхнього значення, маркованості та функційного опціоналу, а також розподіл за хронологічними межами, до яких відсилають лінгвокультурами, і основними сферами життєдіяльності людини. Виокремлено шість семантико-тематичних груп лінгвокультурам. Найбільш продуктивними класами визнано назви осіб та відомих постатей, назви літературних і пісенних творів та номени локусів (міст і містечок України, що пройшли реактуалізацію). Окремо винесено як лінгвокультурну групу маркери-вербалізатори війни у зв'язку зі стійкістю їхнього відтворення, закріпленістю в мовленні, структурною оформленістю та безеквівалентністю відносно інших мовно-культурних просторів. Установлено автономність семантико-тематичних груп лінгвокультурам, водночас зафіксовано взаємодію між різними класами одиниць. Функційний потенціал нових і новітніх лінгвокультурних одиниць окреслений, насамперед, через культуротвірну (формування культурного тла народу), аксіологічну (внаслідок збереження культурного смислу) та кумулятивну (через накопичувальну властивість) функції. Супровідними функціями визначено етнокультурологічну, образотвірну та текстотвірну. Виокремлено й інші особливості лінгвокультурних одиниць, як-от прецедентність та інтертекстуальність,

унаслідок чого відбувається відсилання реципієнта до явищ і подій, котрі корелюють за своєю суттю із означеною лінгвокультурою; здатність виступати матеріалом для оказіональних інтерпретацій (зі збереженням основної суті, закладеної в одиницю); можливість декодування у трансформованому вигляді; створення стійкого асоціативного тла, різноманітність конотацій (від позитивних до негативних) та їхньої трансформації протягом кількох років; здатність до реактуалізації та закріплення у свідомості мовців через аудіо-, відео-, текстову й графічну інформацію.

Ключові слова: асоціативне тло, картина світу, конотація, лінгвокультурема, лінгвокультуризація, лінгвокультурний код, смисл.

INTEGRATION OF NEW LINGUISTIC AND CULTURAL CODES INTO THE LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD OF UKRAINIANS

Kateryna DIUKAR

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
V.N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody square, Kharkiv
ORCID: 0000-0001-5364-1985
kateryna.dukar@karazin.ua*

Olesia PONOMARENKO

*Bachelor's student at the Faculty of Philology
V.N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody square, Kharkiv
ORCID: 0009-0008-5399-8237
ponomarenko.olesia.oleksiivna@gmail.com*

The article examines the problem of closedness/openness of classes by linguistic culture. There is an established tendency to replenish the linguistic and cultural space with new linguistic cultures. The key sources of linguistic and cultural units that emerged during the last hundred years are defined as the vernacular and the socio-cultural background. Chronologically, the period from ancient times to modern times is represented in the survey. Semantic and thematic classification of units based on their meaning, markedness and functional optionality, as well as distribution according to chronological boundaries to which linguocultures are referred, and the main spheres of human activity were carried out. Six semantic and thematic groups are distinguished by linguistic culture. Names of persons and famous figures, names of literary and song works, and names of loci (cities and towns of Ukraine that have undergone reactualization) are recognized as the most productive classes. Separately, as a linguistic and cultural group, markers – verbalizers of war in connection with the stability of their

reproduction, anchored in speech, structural design and non-equivalence in relation to other linguistic and cultural spaces. The autonomy of semantic and thematic groups by linguistic culture is established, and at the same time, the interaction between different classes of units is recorded. The functional potential of the new and newest linguistic and cultural units is outlined primarily through culture-creating (forming the cultural background of the people), axiological (due to the preservation of cultural meaning) and cumulative (due to the accumulative property) functions. Accompanying functions are ethnocultural, image-creative and text-creative. Other features of linguistic and cultural units are singled out, such as precedent and intertextuality, as a result of which the recipient is referred to phenomena and events that are intrinsically correlated with the specified linguistic and cultural theme; the ability to act as material for occasional interpretations (while preserving the main essence embedded in the unit); the possibility of decoding in a transformed form; creation of a stable associative background, a variety of connotations (from positive to negative) and their transformation over several years; the ability to reactualize and fix in the minds of speakers through audio, video, text and graphic information.

Key words: *associative background, world picture, connotation, lingucultural code, linguculturalism, linguculturalization, meaning.*

Постановка проблеми. Сьогодні суспільство продуктивно розвивається в різних сферах, винятком не став і культурний вимір, котрий активно поповнюється через нові твори мистецтва, відкриття та винаходи, зміну і вдосконалення суспільної комунікації тощо. Оновлення культурного простору відбувається на всіх рівнях – духовному, матеріальному, соціальному та фізичному тощо. Указані процеси свідчать про розвиток національної ідентичності українців як народу, що безпосередньо віддзеркалює мова. Взаємодія культурного і мовного просторів сприяла творенню особливої лінгвокультурної сфери.

Лінгвокультурологія – наука, котра за мірками світової історії виникла відносно недавно й розвинулася на помежів’ї мовного та культурного вимірів, оприявнюваного лінгвокультуремами – мінімальними одиницями лінгвокультурології, які за своєю суттю є синтезом мовного та культурного складників. Розроблення різних аспектів окресленої тематики фіксуємо у працях таких українських науковців, як Т. Агібалова, Ю. Артемова [1], Н. Голікова, А. Загнітко, Т. Космеда, Л. Мацько [2], Н. Медвідь [3], С. Петькун [4], А. Солodka, Л. Ясногурська [5] та інших. Закордонні дослідження, за нашими спостереженнями, у цій галузі менш активізовані та вирізняються опосередкованістю вивчення базових питань (А. Вежбицька).

Як культурний, так і мовний вимір розвивається і змінюється залежно від модифікацій навколишньої соціальної, історичної, економічної тощо ситуації. Із цього боку важливим є питання поповнення класу лінгвокультурем чи визнання їх класом одиниць, закритим для поповнення. Науковці досліджують одиниці, котрі мали своїм джерелом фольклор, випускаючи із уваги більш нові лексеми, тож фактична відсутність розвідок із цього питання засвідчує **актуальність нашої роботи.**

Мета дослідження – проаналізувати частоту оновлення активного класу лінгвокультурних кодів.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких **завдань**: 1) з’ясувати потенціал класів лінгвокультурних одиниць до поповнення новими кодами; 2) проаналізувати лінгвокультуреми, що виникли протягом останніх ста років; 3) визначити, в який спосіб відбувається поповнення класів лінгвокультуреми; 4) установити ключові джерела нових і новітніх лінгвокультуреми.

Об’єкт дослідження – лінгвокультурні одиниці, що виникли протягом останніх ста років.

Предмет – семантико-тематична та функційно-інтерпретативна специфіка нових і новітніх лінгвокультурних одиниць.

Джерельну базу розвідки становлять різножанрові художні, публіцистичні та медійні тексти. Усі контексти подані зі збереженням авторської орфографії та пунктуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвалини лінгвокультурологічного підходу були закладені В. фон Гумбольдтом, котрий висунув тезу про нерозривність і неможливість відокремленого розвитку мови й культури. Ідеї вченого розвинули гумбольдтіанці Л. Вайсбейгер, Б. Ворф, П. Житецький, І. Огієнко, О. Потебня, Е. Сепір та інші. Становлення лінгвокультурології як самостійної науки в 90-х рр. ХХ століття стало першопричиною підвищеного інтересу до цієї сфери. Ідеться про значну кількість розвідок на матеріалі українських (А. Адах, Н. Касьяненко, А. Палаш, Л. Семененко та ін.) та зарубіжних (А. Сотвис, О. Гришко, А. Скробот, Н. Ткаченко та ін.) текстів. Скажімо, Н. Голікова на матеріалі художньої літератури опрацювала проблему еволюції окремо взятих лінгвокультуреми протягом кількох століть. Науковиця слушно зазначає: «Загалом міфопоетичний характер образу дівчини з легенди зазнав помітної еволюції в мовотворчості письменників ХІХ–ХХ ст.» [6, с. 42]. Проте у розвідці йшлося не так про виникнення цілком нових одиниць, як про інтерпретативну варіативність (подекуди okazіональну), передумовою котрої стали усталені та закріплені у свідомості народу одиниці.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нашими спостереженнями, найбільш репрезентативним є членування лінгвокультуреми за семантико-тематичним принципом – основними сферами життєдіяльності людини, що дає змогу простежити функційний потенціал виділених груп, лексико-семантичну взаємодію між виокремленими класами, роль певної групи для носіїв мови тощо. Таким чином, із-поміж масиву лінгвокультурних одиниць, котрі увійшли в лінгвокультурний простір умовно нещодавно, на наш погляд, найпродуктивнішими є такі групи:

1) назви літературних творів, що стали загальноєтнічним надбанням («*Зачарована Десна*», «*Кобзар*», «*Конотопська відьма*», «*Лісова пісня*», «*Маруся Чурай*», «*Тіні забутих предків*» тощо);

2) назви міст і містечок (*Волноваха*, *Ізюм*, *Макіївка*, *Охтирка*, *Севєродонецьк* тощо). Це одиниці, значення котрих пройшли реактуалізацію, тобто повторне

поновлення у свідомості українського народу через реалії сьогодення, завдяки чому вони увійшли до класу лінгвокультурем;

3) назви осіб та відомих постатей (*С. Бандера, В. Залужний, Н. Каменських, І. Мазепа, Г. Сковорода* та інші). Ця група є найбільш хронологічно різномірною;

4) назви різножанрових текстів: (*«Гоп-Гоп-Гоп», «Лісанет», «Пісня про рушник», «Пливе кача», «Як тебе не любити, Києве мій», «Україна – це ти»* тощо);

5) назви винаходів та нових предметів (*літак «Мрія», Майдан Незалежності, Майдан Свободи, Чорнобильська АЕС* та ін.);

б) цілком новою і відмінною на тлі лінгвокультурем, що мають своїм джерелом фольклор, виступає група маркерів-вербалізаторів війни (*байрактарищина, кібервійсько, привид Києва, циган-привид* тощо).

Кожна виділена категорія лінгвокультурем тією чи тією мірою взаємодіє з іншими, водночас виконуючи різні за своєю суттю функції. Для кожної групи притаманний найбільш поширений опціонал функцій (аксіологічна, етнокультурологічна, образотвірна, текстотвірна тощо), який ми докладніше розглянемо нижче.

Активно поповнюваною групою лінгвокультурем є **назви літературних творів**, як-от *«Енеїда», «Садок вишневий коло хати», «Маруся», «Хіба ревуть воли, як ясла повні», «Кайдашева сім'я», «Я (Романтика)», «Микола Джеря», «Інститутка», «Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник», «Любїть Україну», «Заповіт», «Захар Беркут»* тощо. Ідеться про те, що із розвитком літератури частина різножанрових текстів набула поширення та загальнонародного визнання. Ці твори стали ціннісним надбанням українського народу та водночас класикою української літератури. Перетворення таких назв на лінгвокультуреми відбулося завдяки стійкому асоціативному зв'язку або зі змістом твору, або із самою назвою, або через посередництво постаті автора. Сьогодні відбувається реактуалізація самих текстів завдяки екранізаціям (фільми або серіали, зокрема *«Кайдашева сім'я», «Тіні забутих предків», «Захар Беркут»*), театральним постановкам чи мюзиклам за мотивами творів (*«Наталка-Полтавка», «Вечори на хуторі біля Диканьки»*), оказіональним трансформаціям на кшталт *«Я (Романтика) → «Ти [Романтика]»* тощо. Переконані, що набуття статусу лінгвокультурем передбачає відповідність одиниці кільком умовам. Ідеться про популярність твору в суспільстві (однак не йдеться про бестселери як вияв масової літератури, адже вони залишаються відомими лише певний проміжок часу, доки на зміну їм не приходять інші) та хронологічну витримку. Скажімо, сучасні твори хоч і набувають поширення, однак не стають новими лінгвокультурними одиницями.

Означені лінгвокультуреми є впізнаваними й у трансформованих варіантах. Скажімо, носії мови можуть декодувати лінгвокультурну одиницю і в таких контекстах: *«Садок вишневий розпиляли: як триває земельний дерибан у Сквирі», «“Любїть Україну”: голлівудські та українські зірки привітали українців з Днем Незалежності», «Наталка Полтавка: перша українська ШІ-ведуча захопила мережу»* тощо. Спостерігаємо прецедентнісне підґрунтя, що його

використовують у заголовках із метою акцентуації уваги та актуалізації у свідомості народу загальновідомої культурної інформації.

Виділяючи семантико-тематичну **групу назв міст і містечок**, звертаємось до лексем, актуалізованих і активно вживаних після повномасштабного вторгнення росії в Україну: *Буча, Гостомель, Горлівка, Ірпінь, Маріуполь, острів Зміїний, Чорнобаївка, Щастя* тощо. До подій, розпочатих 24 лютого 2022 року, для українського народу ці назви виступали як неконотовані номени локусів, натомість після розгортання воєнних дій та подій, пов'язаних із цими географічними точками (окупація, воєнні злочини, деокупація), у свідомості українців чітко закарбувався асоціативний зв'язок, з'явилася відтворюваність одиниць, їхня впізнаваність та однолінійне декодування у процесі сприйняття аудіо- та відеоматеріалів, текстів, візуальної інформації тощо.

Порівняймо контексти, у котрих фігурували ці одиниці до повномасштабного вторгнення та після його початку: «**Чорнобаївка** розташована на півдні України в межах степової зони на Причорноморській низовині Східно-Європейської рівнини» і «...**Чорнобаївка** стала “символом бездарності російського командування”. Про **Чорнобаївку** складали вірші і писали пісні. Назва села стала мемом російсько-української війни»; «За оборотом реалізації готової продукції промисловість **Маріуполя** займала перше місце в регіоні» та «Щоб дійти до такого висновку, правозахисники поговорили з 240 людьми, переважно переселенцями з **Маріуполя**, а також проаналізували понад 850 фото, відео, документів і десятки супутникових знімків» тощо. Як бачимо, семантика топонімів зазнала змін, відсилаючи носіїв мови до активної фази бойових дій в Україні. Водночас можна кваліфікувати такі лінгвокультуреми як безеквівалентні, або символіко-предметні, одиниці, адже йдеться про унікальне явище, наявне лише в українському мовно-культурному просторі. Найбільш повно розкривається культуротвірний (формування українського культурного виміру, що апріорі виконують усі лінгвокультуреми), образотвірний (творення ядра образу) та аксіологічний (збереження цінностей у свідомості народу за допомогою конотацій) функційний потенціал.

Варто згадати й про бінарність конотацій, закладених в одиниці. Зіставмо: «Масові вбивства російськими військами цивільних людей у **Бучі**, що на Київщині, стали жахливим символом руйнівних наслідків агресивної війни Росії проти України» і «Сьогодні, 30 червня, українські військові розгромили російських окупантів на **острові Зміїний** та звільнили його від загарбників». Маємо змогу переконатися, що сприйняття мовцями дійсності залежить від асоціативного тла, сформованого на підставі подієвості, що диктує і контекст, до котрого увіходить сучасна лінгвокультурема, і сприйняття та декодування. Якщо йдеться про *Бучу, Гостомель, Ізюм*, то у свідомості спливають події окупації, за котрими – смерть, насилля, голод, убивства, натомість локуси перемог позитивно впливають на носіїв мови та активізують продукування творів у різних видах мистецтва: література – «Чорнобаївка: вчора, сьогодні, завтра» (А. Костенко, О. Нестеренко), «Врятувати березень» (А. Кокотюха), «Чорнобай із Чорнобаївки» (Д. Корній),

фільмографія – «20 днів у Маріуполі» (режисер М. Чернов), живопис – «Непереможна Чорнобаївка», «Маріуполь» (Н. Захарова), картина, присвячена обороні острова Зміїного (Рамін).

Виокремлюючи лінгвокультурну групу **назв осіб**, за структурним критерієм фіксуємо монокомпонентні лексеми, до яких зараховуємо імена та прізвища (*Кличко, Франко, Сковорода, Котляревський*), псевдоніми (*Джамала, Дзідзьо, Кобзар*), та полікомпонентні конструкції (*Марко Вовчок, Панас Мирний, Тіна Кароль, Пантелеймон Куліш, Леся Українка* тощо). Констатуємо, що лінгвокультурними загалом і аналізованої групи зокрема часто відсилають реципієнта до певних хронологічних меж. Скажімо, частина одиниць апелює до доби Київської Русі (*Володимир Великий, Ярослав Мудрий* та інші), до доби козаччини (*Богдан Хмельницький, Іван Вишневецький* та інші), періоду УНР (*Володимир Винниченко, М. Грушевський, С. Петлюра* та інші), СРСР (*С. Ротару, Й. Сталін, М. Хрущов* та інші), до часів незалежності (*В. Зеленський, В. Кличко, В. Чорновіл* та інші).

Крім того, маємо змогу бачити, що одиниці часто належать до однієї з нижче наведених груп, співвідносних із певними сферами діяльності людини: література (*Ліна Костенко, Тарас Шевченко, Іван Нечуй-Левицький* та інші), спорт (*Ж. Беленюк, брати Кличко, Я. Клочкова, А. Шевченко* та інші), актори (*С. Притула, Б. Ступка* та інші), співаки і музиканти (*Джамала, Верка Сердючка, Кузьма Скрябін* та інші), науковці (*С. Корольов, І. Сікорський* та інші) тощо. Сфера культури й спорту значною мірою привертає увагу українців, тоді як науково-освітній простір залишається менш окресленим у лінгвокультурному вимірі. Припускаємо, це зумовлено тим, що освітньо-наукова сфера є оприявником процесу, тож виникає стійкий зв'язок не із культурним виміром, а із суто практичною діяльністю.

Істотним моментом є те, що лінгвокультурними-антропоніми подекуди відсилають не до самої постаті, а до її діяльності, навіть у тих контекстах, які безпосередньо не пов'язані із цим: «*Джамала не часто показує своїх синів у соцмережах*», «*Творчість Джамали заворожує ледве не кожного, хто принаймні раз чує її пісні*», «*Знаменита українська співачка Джамала, яка стала речницею від України, заявила, що наша держава не може собі дозволити бойкотувати міжнародний конкурс “Євробачення-2024”*». Відомо, що постать Джамали асоціюється із Євробаченням та перемогою у конкурсі. Зіставмо три контексти, адже градаційно в них накопичено конотативний компонент: стилістично нейтральний → указівка на вокальну сферу діяльності → пряме корелювання з аналогічним явищем більш пізнього періоду. Однак упізнаваність і декодування, на нашу думку, відбувається у всіх контекстах, що використовуються у публіцистиці задля привернення уваги. Уважаємо, йдеться не так про образотвірну, як про текстотвірну функцію, адже лінгвокультурема-антропонім формує текстове тло, центром якого вона і виступає.

У групі **назв пісенних творів**, як-от «*А липи цвітуть*», «*Без бою*», «*Гуцулка Ксеня*», «*Мамина сорочка*», «*Одна калина*», «*Плакала*», «*Смерека*», «*Стефанія*», «*Україна переможе*», «*Червона рута*», «*Шикидим*», «*Яворина*», фіксуємо

розбіжності хронологічних меж. Скажімо, пісні, написані до часів незалежності, лінгвокультуризувалися, тобто стилістично нейтральні лексеми усталилися в мовному просторі та увійшли до класу лінгвокультурних одиниць завдяки наявності необхідних ознак (безеквівалентність, закріпленість, стійкість відтворення, передавання культурної інформації тощо) через малочисельність творів, написаних українською мовою, на тлі домінування російськомовних у період СРСР та помітну кореляцію із фольклорними творами на рівні образів, архетипів, сюжетів тощо. Натомість новіші перетворилися на лінгвокультурні одиниці через асоціативний зв'язок із певною подією (наприклад, «Україна переможе» – психологічна підтримка населення під час повномасштабного вторгнення, «*Стефанія*» – перемога на пісенному конкурсі «Євробачення» 2022 року) або яскравою візуалізацією (скажімо, «*Плакала*»). Важливою є закріпленість у свідомості мовців аудіальної інформації. Зокрема, лінгвокультуреми зчитуються під час відтворення композицій, відсилаючи до аудіоматеріалу у процесі розпізнавання лінгвокультурних кодів.

Ключовою функцією таких одиниць, на нашу думку, є етнокультурологічна, адже помітним залишається компонент власне українських культурних кодів, наявних не тільки в назвах пісень, але й у текстах: «*Заспівай мені, мамо, колискову, Хочу ще почути твоє рідне слово!*», «*Мені сорочку мама вишивала, Неначе долю хрестиком вела*», «*На краю села хатина, Загляда в вікно смерека*» тощо. Ідеться про декодування інформації та сприйняття тексту з позицій питомого етнічного досвіду, внаслідок чого відбувається накладання вже відомої носіям мови інформації на досі не відому їй, відповідно, формування лінгвокультуреми – номена тексту як цілком нової одиниці.

Осібнo варто розглянути одиниці з **групи винаходів і нових предметів** на зразок *конституція Пилипа Орлика, літак «Мрія», підкована блоха, станція «Арсенальна», човен «Чайка», Чорнобильська АЕС* тощо. Українці спродукували значну кількість об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини, проте про апріорну лінгвокультуризацію таких номенів не йдеться. На нашу думку, це спричинено, з одного боку, домінуванням духовного складника культурного простору українського народу над матеріальним, а з другого, – непродуктивним поширенням інформації. Більшість лінгвокультурем цієї групи має позитивну маркованість, хоча подекуди асоціативне тло модифікується та реорганізується на протилежне. Скажімо, ЧАЕС сьогодні не пов'язується із продуктивністю та масштабами роботи, натомість через аварію на четвертому реакторі у свідомості мовців закарбувалися наслідки, відчутні до сьогодні. Схожу ситуацію простежуємо на прикладі «Мрії», котру спочатку розпізнавали й декодували як «*АН-225 “Мрія” – найбільший у світі літак українського походження, створений 1988 року для забезпечення транспортних потреб*», натомість після початку повномасштабного вторгнення назва літака почала фігурувати в інших контекстах із відмінною конотацією: «*Літак був знищений російськими окупантами в аеропорту “Антонов” у Гостомелі Київської області в перші дні повномасштабного вторгнення*».

Семантика лінгвокультурних одиниць, котрі виникли протягом останніх ста років, змінюється, а з нею і функційний опціонал: аксіологічна функція посилюється кумулятивною, тобто в межах однієї одиниці відбувається накопичення культурної інформації та її нашарування.

Цілком відмінну групу становлять **маркери-вербалізатори війни**, яку вважаємо достатньо продуктивною, що зумовлено специфікою оприявнюваних подій: «*Медіапростір від 24 лютого 2022 року й до сьогодні активно поповнюється інноваціями, які постають здебільшого на ґрунті власного мовного матеріалу і з залученням питомих моделей, пишучи хроніку неоголошеної війни*» [7, с. 50]. Можемо припустити, що на сучасному етапі частина новотворів лінгвокультуризувалася у свідомості мовців, проте їхня закріпленість у класі лінгвокультурем може бути підтверджена тільки відтворюваністю через певний проміжок часу. Ідеться про безеквівалентні одиниці на кшталт *бавовнятка*, *бульбафюрер*, *оркостан*, *свинособака*, *ладакалінізація*, *могилізація*, *русня*, *чмобік*, *шлюхеди* тощо. Кваліфікуємо ці приклади як інновації, зараховуючи їх до лінгвокультурем на підставі кількох критеріїв: по-перше, вони не мають відповідників у інших мовах; по-друге, одиниці є достатньо усталеними і відтворюваними в мовленні українського народу, попри їх новизну; по-третє, вони є структурно оформленими, де найбільш уживаними залишаються іменники та дієслова; по-четверте, лексеми базуються на історико-культурному досвіді носіїв мови та оприявнюють його через концептуальну або фактуальну інформацію. Одиниці цієї групи відображають мовно-культурні реалії сучасності. Ключовим джерелом таких кодів виступає народна мова – реакція українського народу на події війни, що дає змогу говорити про домінуючу функцію образотворення й кумуляції подієвості. Хоч маркерів-вербалізаторів війни достатньо багато, проте статусу лінгвокультурем набуває лише їх частина, адже не всі одиниці витримують перевірку часом (менш поширеними стали *орк*, *мопед*, *блохоліт* тощо) та є носіями лінгвокультурних кодів нації. Припускаємо, що одиниці окресленого класу будуть мати лише тимчасовий лінгвокультурний статус, якщо не набудуть закріплення в словниках, мовленнєвих практиках, зокрема на рівні різножанрових текстів (архаїзуються). Фіксованість передбачає збереження одиниць у мовному просторі, що яскраво репрезентоване зображенням міфічного *бавовнятка*, яке візуалізувало лексему, або мінімультфільмом про *ладакалінізацію* – «*Ладакалінізація і магія ЗСУ*». Ідеться про важливість фактору закріпленості, що дає змогу одиницям не тільки лінгвокультуризуватися, але й не втратити статус лінгвокультурема з часом.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Отже, висновуємо, що клас лінгвокультурем є відкритим і активно поповнюваним. Основними джерелами визначаємо народну мову (група народних номенів) та соціально-історичне тло, котре потребує мовного вираження. Найбільш продуктивними класами виступають назви осіб та відомих постатей, назви літературних та музичних творів, а також номені міст і містечок – саме ці одиниці зазнали реактуалізації. Менш активно поповнюваною є предметна група винаходів, що насамперед

пояснюється домінуванням в аксіологічній картині світу українців духовного складника. Специфічну за своїм наповненням і часом виникнення групу становлять маркери-вербалізатори війни, котрі виступають як безеквівалентні носії культурного смислу – відображення реалій сьогодення українського народу. Основними функціями нових і новітніх лінгвокультурам визначаємо культуротвірну, аксіологічну та кумулятивну, а опосередкованими і доповнювальними – текстотвірну, образотвірну й етнокультурологічну. З-поміж іншого особливостями досліджуваних лінгвокультурних груп є відкритість до поповнення, здатність створювати асоціативне тло; прецедентність як відсилання реципієнта до суміжних явищ і подій, імпліцитний та експліцитний зв'язок із більш давніми лінгвокультурами, інтертекстуальність; графічна, аудіальна, текстова закріпленість, семантичні трансформації тощо.

Наша спроба розглянути увіходження нових і новітніх лінгвокультурних кодів та частоту оновлення усталених лінгвокультурних класів не вичерпує всього різноманіття лінгвокультурних явищ, а отже, видається перспективним і затребуваним напрямом, що потребує подальшого розроблення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Ю. Історія становлення та розвиток лінгвокультурології в контексті зміни лінгвістичних парадигм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія (мовознавство)»*. 2017. Вип. 25. С. 20–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2017_25_5.

2. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. № 75. С. 56–66. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37180/09-Macko.pdf?sequence=1>.

3. Медвідь Н. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2009. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/101>.

4. Петькун С. Мова як складова людської культури в умовах світової глобалізації. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2012. № 1. С. 97–101. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86819/16Petkun.pdf?sequence=1>.

5. Ясногурська Л. Концептосфера *зрада* у зіставно-типологічному та лінгвокультурологічному висвітленні (на матеріалі української та англійської мов). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2017. № 64 (2). С. 216–219. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64\(2\)_79](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64(2)_79).

6. Голікова Н. Лінгвокультурема «Маруся Чурай» в українській літературі ХІХ–ХХ ст. *Культура слова*. 2020. № 92. С. 36–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2020_92_5.

7. Дюкар К., Пономаренко О. Структурно-семантична організація неодериватів, зафіксованих в українськомовному медіапросторі від початку повномасштабного

REFERENCES

1. Artemova, Yu. (2017) Istoriiia stanovlennia ta rozvytok linhvokulturolohii v konteksti zminy linhvistychnykh paradyhm [The history of formation and development of linguistic culture in the context of changing linguistic paradigms]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriiia: Filolohiia (movoznavstvo)* [Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: Philology (linguistics)]. Issue 25. P. 20–28. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2017_25_5. [in Ukrainian].

2. Matsko, L. (2011) Linhvokulturolohichnyi analiz khudozhnoho tekstu [Linguistic and cultural analysis of artistic text]. *Kultura slova [Word culture]*. No. 75. P. 56–66. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37180/09-Macko.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].

3. Medvid, N. (2009) Linhvokulturemy v ukrainskii sotsialno-psykholohichnii prozi pershoi polovyny KhKh st. Avtoref. dys. kand. filol. nauk [Linguistic cultures in Ukrainian socio-psychological prose of the first half of the 20th century PhD Thesis Abstract]. Kyiv, 25 p. Retrieved from <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/101>. [in Ukrainian].

4. Petkun, S. (2012). Movayakskladovaliudskoikulturyvumovakhsvitovoihlobalizatsii [Language as a component of human culture in the conditions of world globalization]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo [Science. Religion. Society]*. No. 1. P. 97–101. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/86819/16Petkun.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].

5. Yasnogurska, L. (2017). Kontseptosfera zrada u zistavno-typolohichnomu ta linhvokulturolohichnomu vysvitlenni (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov). [The conceptual sphere of treason in a comparative-typological and linguistic-cultural analysis (based on the material of the Ukrainian and English languages)]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia “Filolohichna” [Scientific notes of the National University “Ostroh Academy”. “Philological” series]*. No. 64 (2). P. 216–219. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64\(2\)__79](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2017_64(2)__79). [in Ukrainian].

6. Golikova, N. (2020). Linhvokulturema “Marusia Churai” v ukrainskii literaturi XIX–XX st. [Linguistic culture “Marusia Churai” in Ukrainian literature of the 19th–20th centuries]. *Kultura slova [Word culture]*. No. 92. P. 36–51. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2020_92_5. [in Ukrainian].

7. Diukar, K., & Ponomarenko, O. (2023) Strukturno-semantychna orhanizatsiia neoderyvativ, zafiksovanykh v ukrainskomovnomu mediaprostori vid pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu [Structural and semantic organization of neoderivatives recorded in the Ukrainian-language media space since the beginning of the full-scale invasion of Russia into Ukraine]. *Zakarpatski filolohichni studii [Transcarpathian Philological Studies]*. Vol. 1. No. 28. P. 46–50. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.1.8>. [in Ukrainian].